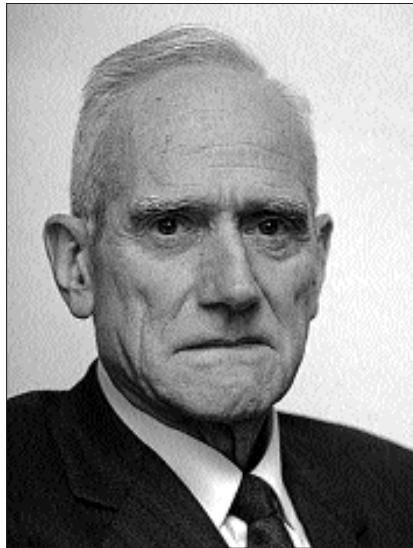

Antoni M. Badia i Margarit

filòleg, gramàtic i lingüista

CARLES RIERA

A Antoni M. Badia i Margarit (nat a Barcelona el 30 de maig de 1920) i guardonat recentment amb el Premi d'Honor de les Lletres Catalanes li escauen tots tres mesters: el de filòleg, el de gramàtic i el de lingüista. És filòleg en quant versat en la ciència d'interpretació de textos antics i d'estudi històric de la llengua; és gramàtic en quant coneixedor de la ciència o estudi sistemàtic de l'idioma (en un triple enfocament: gramàtica històrica, gramàtica descriptiva i gramàtica normativa), i és lingüista en quant estudiós de qualssevol o diversos aspectes sincrònics del llenguatge humà.

Badia i Margarit estudià a la Universitat de Barcelona –s'hi llicencià en filologia romànica (1943)– i als Estudis Universitaris Catalans. Com a investigador, el seu primer treball important és la tesi doctoral (1947), sobre un tema de morfologia històrica (els derivats de *ibi* i *inde* en aragonès, castellà i català), elaborada sota el guiatge de Dámaso Alonso. En una panoràmica essencial sobre la bio-bibliografia de l'autor –encaminada sobretot a donar compte als nostres lectors d'algunes novetats–, no podem pas pretendre cap anàlisi detallada: la seva vida com a docent, com a investigador i com a gestor acadèmic és llarga, i són nombrosíssims els seus treballs, estudis, articles, etc. (científics, d'assaig i complementaris).

Autor prolífic

L'obra escrita de Badia, sobre temes de llengua, és àmplia i variada –fins i tot des d'un punt de vista formal o material. Al costat de l'edició de tractats antics o de l'estudi d'obres d'autor conegut, hi ha la producció de dues menes de treballs: per una banda, obres sistemàtiques –les gramàtiques i altres estudis (de fonologia, d'història de la llengua, de sociolingüística, etc.)– i, per altra banda, obres miscel·lànies d'aplec d'articles de temàtica vària (*Llengua i cultura als Països Catalans*, 1964; *La llengua catalana ahir i avui*, 1973; *Ciència i passió dins la cultura catalana*, 1977; *Llengua i societat. Etapes de la normalització*, 1982; *Llengua i poder. Textos de sociolingüística catalana*, 1986).

A més de diversos estudis sobre onomàstica i toponímia (destaquem els seus treballs a propòsit dels elements botànics dels noms de lloc), Badia ha fet recerca en el camp de la filologia (o lingüística històrica) i ha publicat estudis sobre la llengua de diversos autors, antics i moderns: Andreu Febrer i la seva versió catalana de la «Divina Comèdia» (treball de 1959, recollit en l'obra *La llengua catalana ahir i avui*), Ramon Llull, creador de la prosa catalana (treball de 1960, recollit igualment en el llibre anterior). Un altre llarg estudi sobre història de la llengua és el del llibre *La formació de la llengua catalana. Assaig d'interpretació històrica* (1981), on l'autor aporta una nova teoria sobre l'origen de la partió del català en oriental i occidental. Recentment el professor Badia ha publicat el llibre *Les Regles de esquivar vocables i «la qüestió de la llengua»* (Institut d'Estudis Catalans, 1999). Es tracta d'un text curiós, escrit cap a la fi del segle xv, les *Regles de esquivar vocables o mots grossers o pagesívols*, publicades ja per ell mateix l'any 1950, un dels temes d'interès de Badia que ara no sols ha completat amb l'estudi lexicogràfic sinó que, en un llarg, documentat i dens treball, al marge de l'edició pròpiament dita de les *Regles*, es refereix a qües-

tions de tant interès com són la polèmica sobre el parlar rústic de l'Horta de València (segona meitat del segle xv), l'autèntica autoria de les *Regles*, la llengua catalana davant la *questione della lingua*, etc.

En l'àmbit de la gramàtica, Badia realitza un treball de sistematització. Quan Dámaso Alonso li va demanar una gramàtica històrica catalana per a l'editorial Gredos, el nostre autor acabava de signar un contracte amb l'editorial Noguer: en resultaria la *Gramàtica històrica catalana* (1951; en català: 1981; tercera edició de 1994; sis mesos mes tard de l'aparició d'aquesta gramàtica, F. de B. Moll treia, en l'editorial Gredos, el seu llibre homònim). És un llibre que, en el seu moment, oferia un cos de doctrina exhaustiu de l'evolució de la llengua i que avui –com sap molt bé l'autor– caldria posar al dia, ja que són moltíssims els treballs que han aparegut d'aleshores ençà. No havent pogut editar, Gredos, la gramàtica històrica de Badia, aquesta editorial li encarregà una gramàtica del català modern.

La *Gramàtica catalana* (1962, en dos volums; reimpressions: 1975, 1980, 1985) aspira –amb paraules de l'autor– a ser expressió de la modalitat barcelonina en el conjunt del domini català, modalitat que l'ús i la tradició –diu– identifiquen amb la llengua comuna o literària; és una gramàtica descriptiva, normativa i també, encara que no pas essencialment, pràctica, dirigida alhora a lectors catalans i castellans.

Al cap de més de trenta anys, concretament en 1994, Badia publica una altra gramàtica catalana, amb el títol de *Gramàtica de la llengua catalana. Descriptiva, normativa, diatòpica, diatràtica*. Torna a ser, doncs, una gramàtica descriptiva i normativa –com l'anterior–, però és també dialectal –recull i valora els trets característics de cada grup de parlars– i té presents els diferents nivells i estrats culturals i socials de la llengua.

Badia ha dedicat igualment molta atenció i molts esforços a tres grans aspectes de la lingüística: fonètica i fonologia, dialectologia i sociolingüística. Quant al primer bloc, destacarem *Estudio de fonética y fonología catalanas* (1948) i el recull de treballs –sobre commutació consonàntica, vocal neutra, vocals obertes /e/ i /o/, etc.– aplegats en el llibre *Sons i fonemes de la llengua catalana* (1988).

Així mateix ha fet la seva aportació en el camp de la dialectologia o geografia lingüística; en aquest sentit inicià, juntament amb Germà Colón, l'*Atlas lingüístic del domini català* que, després, Joan Veny i altres estudiosos prosseguirien. Entre els estudis dialectològics podem destacar-ne un de ben antic, *El habla del valle de Bielsa (Pirineo Aragonés)* (1950), que segons Germà Colón és un dels treballs més seriosos en el terreny de la dialectologia pirenaica.

Pel que fa a la sociolingüística, en el llibre *Llengua i cultura als Països Catalans* (1964) –el best seller del nostre autor (ha vist catorze edicions)–, al costat d'altres treballs de caire romanístic i històric ja hi ha tot un apartat sobre aspectes sociolingüístics. Després vindria *La llengua dels barcelonins. Resultats d'una enquesta sociològic-lingüística* (1969), el primer estudi científic sobre el contacte de llengües a la capital del Principat. Hem d'assenyalar, al marge, un útil llibre de caire bibliogràfic: *Vint-i-cinc anys d'estudis sobre la llengua i la literatures catalanes (1950-1975)*. *La llengua* (1976).

Docent, investigador, gestor i impulsor d'iniciatives

Badia, docent durant molts anys, ha despertat la vocació de mant investigador, ha fet escola i avui és considerat un mestre de mestres. En el llibre *Llengua i cultura...*, Badia diu, a propòsit de la investigació: «és allò que fa avançar la cultura d'un país, i, en definitiva, és el pont pel qual la cultura d'un país esdevé cultura universal» (p. 123). Alguns dels seus alumnes són, avui, professors reconeguts en lingüística o filologia. Un d'ells, Joan Veny, ha escrit: «Com a ensenyant, l'accés a la càtedra de Gramàtica Històrica de la Universitat de Barcelona va possibilitar la formació de diverses generacions de deixebles que, esperonats pel mestre, han seguit els camins desbrossats o insinuats per

ell». La primera tesi que el jove professor Badia va dirigir a la Universitat de Barcelona va ser la de qui amb el temps esdevindria un destacat romanista a la Universitat de Basilea: Germà Colón. Al cap de molts anys, concretament el 14 de febrer de 1997, a l'hora del brindis del comiat de Colón com a acadèmic de Basilea, Badia féu un discurs en quatre llengües: alemany, francès, castellà i català.

L'any 1946, Badia ja va participar en la Societat Catalana d'Estudis Històrics, de l'Institut d'Estudis Catalans, i l'any 1968 passà a ser membre adjunt de l'Institut. Ocupà el càrrec de president de la Secció Filològica entre els anys 1989 i 1995. Sempre al servei del país, Badia va sentir que la universitat li demanava la seva participació en la gestió acadèmica i, en 1977, és elegit democràticament rector de la Universitat de Barcelona. Durant vuit anys tiraria endavant el programa de renovació de la universitat (vegeu *Llabor de futur. Vuit anys al Rectorat de la Universitat de Barcelona*, 1989).

Home apassionat per la llengua, Badia ha estat impulsor d'iniciatives diverses. Aprofitant que la universitat de Lieja havia convocat, l'any 1951, un congrés de filologia moderna, els romanistes que s'hi congregaren optaren per intentar de relançar la Société de Linguistique Romane. Allà aprovaren la proposta feta per Mn. Griera de celebrar un Congrés de Lingüística Romànica a Barcelona, l'any 1953. Com a vice-president, Badia hi tingué un paper destacat. I en el Congrés de Bucarest, l'any 1968, fou elegit president de la Société per tres anys, durant els quals treballà decididament en la reforma dels estatuts (en 1971, l'assemblea de la Société elegí, en el congrés de Quebec, nou president: Kurt Baldinger). Badia fou també un dels promotors de l'Associació Internacional de Llengua i Literatura Catalanes (AILLC), que arrencà l'any 1968 en el congrés d'Estrasburg.

Al llarg de la seva vida acadèmica, Badia ha establert contactes amb lingüistes estrangers (com a participant en nombrosos congressos internacionals de romanística) i com a professor invitat en diverses universitats (Heidelberg, Munic, Georgetown, Madison, París-Sorbona). Actualment és director de la prestigiosa publicació *Estudis Romànics*, la qual compta amb un consell científic compost per romanistes de reconegut prestigi.

Reconeixements, guardons, homenatges

La tasca científica i patriòtica del doctor Badia i Margarit ha estat plenament reconeguda i ha estat premiada amb nombroses distincions. Ha rebut el doctorat *Honoris Causa* per les universitats de Salzburg (1972), Toulouse-le-Mirail (1978), París-Sorbona (1986), Perpinyà (1989), Knox College de Galesburg (Illinois) (1990) i Rovira i Virgili (1994). És, a més, rector honorari de la Universitat de Barcelona (des de 1986). També li han estat concedits nombrosos premis: Antonio de Nebrija (CSIC, 1948), Pompeu Fabra (IEC, 1967), Ciutat de Barcelona (d'investigació, 1986) i Creu de Sant Jordi (1986); també el premi d'honor de la Fundació Jaume I (1995), el premi de la Fundació Catalana per a la Recerca (*ex-aequo*, juntament amb el biòleg Egozcue; acte de lliurament: 14-XI-1996) i la Medalla d'Or al mèrit científic (de l'Ajuntament de Barcelona; acte de lliurament, al Saló de Cent: 15-XI-1999).

L'Associació Internacional de Llengua i Literatura Catalanes va oferir-li una miscel·lània d'homenatge (1984-1988, vuit volums) i la North American Catalan Society també li dedicà unes *Actes* (1984). L'Institut de Sociolingüística Catalana concedeix anualment el «Premi Antoni M. Badia i Margarit a treballs de sociolingüística», d'ençà de 1994. Aquest mateix any apareixia, editat pel Grup Català de Sociolingüística, el volum dotze dels *Treballs de sociolingüística catalana*, en homenatge al doctor Badia. Coincidint amb el seu setanta-cinquè aniversari, romanistes d'arreu del món li oferiren uns *Estudis de Lingüística i Filologia*. El Centre d'Estudes Catalanes li féu lliurament, el dia 27 de novembre de 1996, d'un volum d'homenatge (les actes del Col·loqui que l'entitat celebrà l'any 1995). El 9 d'abril de 1999, la ciutat de Terrassa i la Uned organitzaren un acte en reconeixement a la trajectòria professional i personal de Badia i Margarit (una vídeo-conferència en connexió amb els centres de la Uned de Madrid, Girona i Tortosa). I recentment, com dèiem, acaba de rebre amb tot mereixement el Premi d'Honor de les Lletres Catalanes.

Antoni M. Badia i Margarit m'ha semblat sempre, a més de filòleg, gramàtic i lingüista, un paradigma del *senyor* de Barcelona. El seu tracte, distingit i cordial alhora, l'actitud servicial i coratjosa i la capacitat de diàleg l'honoren tothora. ♦